

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÄÄ'MTEE'ĞĞ
SAAMELAISKÄRJÄT

SÄÄ'MTEE'ĞĞ EETTLAŽ VUÄPPÕZZ

SÄÄ'MTEE'ĞĞ SÁÁBBAR 18.6.2019, 8 §

Sää'mtee'gğg tuâjj da toi'mmjempirrõs

Sää'mtee'gğg tuâjjan lij hâiddad sä'mmlai jiijjâs kiõl da kulttuur di sä'mmlai sââ'j alggmeeran kuõskki aa'sšid. Tãn tuâjast Sää'mtee'gğg vuâzzlain lij kõskksaž sââ'jj pââimõs mie'rreemvää'ld õõ'mn'jen ee'ttkâ'sttmallaš orgaanân. Sää'mtee'gğg oskkumoummu liâ miârkteei sââ'jest va'steemvuõđlaž da nuu'bbid ci'sttjeei toobdâlm raajjmõõžžâst. Pukin toi'mmjummsin vää'ldet lokku sää'm-meer pue'rmõõžž di ââ'net huõl meer na'ddjõõžžâst Sää'mtee'gğg tu'mmstõktuâj da aa'sši hâiddmõõžž ârra. Sää'mtee'gğg toi'mmjempirrõsân liâ sää'mnarod, Sää'mtee'gğg tâimmorgaan da oskkumoummu, tuâjjlažkâ'dd tâimmsõõ'jineez di jârraz.

Sää'mtee'gğgest lij va'steemvuõtt tõ'st, mii šâdd tõn jâ'rjstem sâbbrin. Tât kuâskk pukid Sää'mtee'gğg jiijjâs di tõn jâ'rjstem sâbbrid, seminaarid da konferee'nsid. Eettlaž vuäppõõžžid älgg ââ'nned še tâ'l, gu vuässõõđât Sää'mtee'gğg ee'ttkõ'sttjen nuu'bbi jâ'rjstem sâbbrid le'be jee'res pooddid Sää'mtee'gğg ee'ttkõ'sttjen.

Sää'mtee'gğg eettla toi'mmjummuž ärvv-vuâđđ:

- vuõiggvuõđmeâldlažvuõtt, õõutverddsazvuõtt, ciistvuõtt da solidaarlažvuõtt

Tât päi'kk kuâskk Sää'mtii'gğgi toi'mmjummuž äärvaid meer va'lljeem alggmeerorgaanân kõskkvuõđâst oummuid, jooukid, jee'res orgaanid da õhttsažtuâjjkuõi'mid.

- vuõiggmiõllsažvuõtt, veârnaivuõtt, snäätnaivuõtt da ääv'vuõtt

Tât päi'kk kuâskk o'dinakai oskkumoummu persoonlaž õõlgtõõžž toi'mmjed naa'lin, kää'tt lââ'zzat na'ddjõõžž da šiõgg slää'v. Meer va'lljeem ee'ttkõ'sttji â'lğge tie'tted, što sij rä'jje vuâđ tõn na'ddjõ'sse da fi'ttjõ'sse, mii sä'mmlain da jârrsin lij Sää'mteggâ.

Eettlaž vuäppõõžž miârktõs

Eettlaž vuäppõõžž täävtõsân lij tuõrvvâd Sää'mtee'gğg toi'mmjummuž eettlažvuõtt. Eettlaž vuäppõõžž po'hte vuâđ na'ddjõ'sse, lââ'zzte äärv ouddmõõžž, siisklaž õhttnažvuõđ da kõskksaž õhttvuõđ. Vuäppõõžž po'hte tuõrv še tâ'l, gu toi'mmjummuž ärvstõõlât. Vuäppõõžž miârktõssân lij peä'lstes vuä'psted, mä'htt va'lljeed eettlânji vuõigg toi'mmjemnaa'lid da mä'htt õõudbeä'lnn cõggâd pannvue'kkšõs jâlštõõttmõõžž da heâmmõõžž da taarbseen kâssjõõttâd tõid. Miârktõsân lij raaveed tõn, što aa'sšid kiõtt'tõõlât Sää'mtee'gğgest vue'kkšânji, ärvvsânji da ää'sš õõlgtteei tuõđâsvuõđin da õõnnõõttmõõžžin.

Sää'mtee'gğ ee'ttkõõ'sti, oskkumoummu da tuâjjla:

1. Jää'kkte tai linjjõõzzi äärvaid da noormid.
2. Jää'kkte laa'jjid, asetõõzzid da meärrõõzzid di ci'sttje Sää'mtee'gğ tu'mmstõõggid.
3. Teâdste sää'mkulttuur da jie'llemnää'l mäânghämmsažvuõđ.
4. Toi'mmje nu't, što Sää'mtii'gğid uu'det äärv da što teätt da fi'ttjõs sää'maa'ssid da sää'mõhttsažkää'dd ärra lâssan.
5. Ķiççlâ'tte vie'litted vue'jjid, kook vuei'tte šõddeed ristreeidaid Sää'mtee'gğ ouddõõzzi da persoonlaž õhttvuõđi kõõskâst.
6. Jiâ priim jidõccses, piârja le'be jee'res â'lddoummuid õhttneeie jeä'rab tällõõzlaž le'be jee'res ouddõõzzid, koid vuei'tet kiõççâd vaaiktem le'be kook vuei'tte vaaikted poliittlaž tääimaid da tu'mmstõõggid.
7. Jiâ uu'd privattnalla lâppõõzzid, koid Sää'mte'gğ ij vuei't lää'jjest meärtõllum tuâjeez se'st tieu'dded.
8. Ci'sttje oskkum teâdaid, koid liâ vuäžžam tiõttu Sää'mtee'gğ aa'sši kiõtt'tõõllmõõžž õhttvuõđâst, da što jiâ ni kuä'ss ââ'n oskkum teâdaid persoonlaž ouddõõzzid kuâsttmõ'sše le'be järri čuõžžtem diõtt.
9. Ainsmâ'tte, što puk teâđ, kook õhttne Sää'mtii'gği toi'mmjummsa liâ vuõigg da snäätnai.
10. Čuä'jte tää'rkesvuõđ da mäâžnvuõđ tällõõzlaž aa'sšin da Sää'mtee'gğ jällmõõžž ärra.
11. Jiâ pij Sää'mtee'gğ valdšma õõlgtõõzzid, kook jiâ kuul sij tuâjeez da õõlgtemvuõđid, ou'dde äärv tuâjjlaid da sij ämmat-taiddu di kiõtt'tâ'lle vuei'tlva tääđte'mesvuõđâs äävmiõ'lle vuõi'gğest valdšmin.
12. Teâdste da vä'ldde lokku jee'res ee'ttkõõ'stji juurdjeä'rdõõzzid da â'nne oudârra kiõççi kritiikk vue'kkšõs kanaali päai'k va'steemvuõđlaž naa'lin.

Suävldemvuâla šiõttâlm da ra'vvjõs

Lää'dd vuâđdlää'jjest (731/1999) tuõđât, što juâkksast lij vuõiggâdvuõtt luõvâsvuõ'tte, kuõskte'mesvuõ'tte da tuõrvv'vuõ'tte. Lää'kk da asetõs sää'mtee'gğest di Sää'mtee'gğ tuâjjriâššmõš õõlgtte da še vuä'pste Sää'mtee'gğ da täämmorgaani vuäzzlai toi'mmjummuž.

Õõutverddsavõttlää'jjest (1325/2014) šiõtteed, što ni keän ij vuäžž suä'rdded ââ'jj, alggpuättmõõžž, meerlažvuõđ, kiõl, åskldõõgg, väimmjurddi, miõlljurddi, poliittlaž toi'mmjummuž, ämmatõhttõstõim'jjummuž, piârkõskkvuõđi, tiõrvâsvuõttvue'jj, lää'mesvuõđ, seksuaal'laž kärñummuž le'be jee'res persoo'ne kuulli mäâin diõtt.

Neezni da åummai kõskksaž tää'ssäärvast uvddum lää'jj (609/1986) mie'ldd vuõigg da pannvuõigg čârstummuš sooggbeä'l vuâđald lij kiõl'ddum.

Tuâjjstaanvuõttlää'jjest (738/2002) lij kiõl'ddum pannvue'kkšõs âânmmõš da heâmmummuš tuâjast.

Pannvue'kkšõs âânmmõ'sše õhttneeie lää'kkšiõttummuš lij rajjum tuâjj- da ve'rğgkõskkvuõ'tte vuâđdõõvvi tuâj kiõççâmvue'jjest. Laa'jji vuâđđjurddjid vuei'tet kuuitâg še ââ'nned vuäppõsân täämmorgaani vuäzzlai toi'mmjummsa.

Sää'mtee'gğ nolltoleranss

Sää'mtee'gğgest jeät primmu ni måkam vue'jjest da jeällmõõžžâst heämmummuž, pannvue'kkšõs jälstõõttmõõžž le'be pannvue'kkšõs sårnmmõõžž. Sää'mtee'gğgest lij tuåjjstaanvuõttlåka di õõutverddsazvuõttlåka da tåå'ssårvvlåka vuåddõõvvi õõlgttemvuõtt kåssjõõttåd pannvue'kkšõs jälstõõttmõ'šše da heämmummuša.

Pannvue'kkšõs åånnmõš da heämmummuš liå ouddm.:

- Takai pue'rr maall, tuåjjõõlgttemvuõdi le'be låå'jj vuåsttsaz jälstõõttmõõžž nobba tuåjast.
- Jie'rğges da juåtkkjeei, nuu'bb vuålleei da neu'rreei toi'mmjummuš, kåå'tt puått õlmma tuejjummušen le'be lå'gğstõõttmõššån nuu'bb årra.
- Seksuaal'laž le'be soogbeålla vuåddõõvvi heämmummuš.
- Occnjõõššmõš, ååugaspaiijmõš, çårnummuš.
- Persoonlaž oodd, luånd le'be privattjie'llma õhtneei aa'sši la'sttjummuš, vuållummuš le'be miõltiõrvåsvuõd kõõççmõõžž vuålla piijmõš.
- Puåst teåđai liåvtummuš, õõlmås sloiddõõttmõš.
- Huumor vuåivva šõddi occnjõõššmõš le'be la'sttjummuš.
- Pannvue'kkšõs våå'ldåånnmõš le'be pannvue'kkšõs åånnmõš.
- Keeu'summuš, çårstummuš, reånggõõttmõš le'be põõltõõllmõš.
- Neu'rreei da kuuddte'mmen tuejjei jälstõõttmõš.
- Stråššjeei jälstõõttmõš da/le'be fyyslaž viõkkvå'ldd

Nåkam jälstõõttmõš vuåitt pue'tted õlmma tuåjjpääi'kest, såbbrest, õõlmås sagstõõllmõõžžâst, lõõsti kee'rjtõõzzin le'be sosiaal'laž mediast.

Seksuaal'laž heämmummuš

Seksuaal'laž heämmummušin miårktet tåå'ssårvvlåå'jj meå'rtee'lm mie'ldd saa'nin sårnnum, sää'ntem le'be fyyslaž, luånd mie'ldd seksuaal'laž ij- tuõivvum jälstõõttmõõžž, kåå'tt çuõzzat oummu jiõggsaž le'be fyyslaž kuõskte'mesvuõd da rååjj stråššjeei, våå'jjmiõllsaž, påi'lkiõççi, neu'rreei le'be tåskkai toobdålm.

Seksuaal'laž heämmummuž vuci'tte lee'd ouddm.:

- soogbeållsånji çåņņõõ'tti likstõõzz le'be kicstõõgg,
- keå'ppesmiõllsaž saagg, kuei'tmiõllsaž šutkkõõttmõõžž di vaard, teåvõõttmõõžž le'be privattjie'llem kuõskki sårnmmõõžž le'be kõõççmõõžž,
- seksuaalmiõllsaž kee'rj, ne'ttpåå'st, te'kstsaagg le'be te'lfonsaagg,
- ij-tuõivvum kuõsktõõllmõš,
- soogbeållsaž kõskknažvuõd kuõskki ehdtõõzz le'be õõlgtõõzz.

Tåå'ssårvvlåå'kk šiõttad Sää'mteggå õõlgtõõzz toi'mmjed še õõudbeå'lnn cõõggee'l soogbeålla vuåddõõvvi da seksuaal'laž heämmummuž cõggåm diõtt.

Pannvue'kkšõs jälstõõttmõõžžâst da heâmmummšest i'Immtummuš

Jõs ooumaž keäčč šõddmeš pannvue'kkšõs âânnmõõžž le'be heâmmummuž vuâlla Sää'mtee'gğest, son õõlgci vä'ladded ää'sš tâ'lskani õlmsa pannvue'kkšânji jälstõõttjin da raukkâd suu jõskkâd hue'nes jälstõõttmõõžž. Jõs pannvue'kkšõs jälstõõttmõõš juätkkai, tõ'st âlgg i'Immted saaggjää'dteeikâdda, vaaldâšmjää'dteeja, eettlaž vuäppõõzzid tiu'dde piiji tåimmorgaa'ne da taarbšeen tuäjjsuõjjlemtåimmkää'dd ee'ttkõsttja.

Pannvue'kkšõs jälstõõttmõõšše da heâmmummuša kässjõõttmõõš

Pannvue'kkšõs âânnmõõžž vuõ'jjid kässjõõđât vuõ'i'gğest, samai jä'ttlânji da viõkkšânji. Ää'sš čiołgummuš da kiõtt'tõõllmõš lij puki vue'ssbeä'li beä'lnn aainâs peittsaž. Ää'sš čiołgummuš lij tuäjju'vddji ee'ttkõ'stjji va'steemvuõđâst. Sää'mtee'gğest tuäjju'vddi ee'ttkõ'stji liâ tiuddsââbbar, halltõs di tõk jee'res oummu da õhttsažtuäjkkuei'm, kook tuäjriâššmõõžžâst liâ šiõttuum tuäjju'vddi ee'ttkõõ'sti sâjja.

Sää'mteggâ alteet pãđ tåimmorgaan, kãã'tt ra'vvai da vuäpp Sää'mtee'gğ eettlai vuäppõõzzi tiu'dde piijmmõõžž. Tåimmorgaan nãrai Sää'mtee'gğ sãbbar va'lljeem ee'ttkõ'stjjest, halltõõzz ee'ttkõ'stjjest, oskkumoummui ee'ttkõ'stjjest da tuäjjsuõjjlemtåimmkää'dd ee'ttkõ'stjjin. Tåimmorgaan čiołgad, ärvstãâll da seu'rriai pannvue'kkšõs hue'neld âânnmõõžž kuõskki aa'sšid še tâ'l, gu vue'ssbie'llen lij ouddooumaž. Tåimmorgaan ärvvtãâll ää'sš beä'lte'mmen da tuõttãã'sšid vuãđđõõvee'l kuuleen kuhttuid vue'ssbeä'lid. Gu liâ čiołgtum vue'ssbeä'li vuäinnmõõžž, tåimmorgaan reãšš õhttsaž kiõtt'tõõllmõõžž, ko'st suãvãt taarbšum konkreetlaž tããimaid vue'jj teevvmõõššân. Seãmma äã'i'j suãvãt še, mã'htt vue'jj seu'rrijet. Tåimmorgaan veekk taarbšeen ää'sš halltõõzz da tee'gğ sãbbar kiõtt'tõõllãmnalla. Tåimmorgaan raportãst tããimain halltõ'sse da Sää'mtee'gğ sãbbra.

Tuäjju'vddi ee'ttkõ'stjji da tuäjjsuõjjlemtåimmkää'dd âlgg äã'nned huõl tõ'st, što õõutãst suãppum tããimaid jää'kket jiã-ga pannvue'kkšõs hue'neld âânnmõõžž teãnab šõõdd.

Teãttkããiv:

Etihkalaš njuolggadusat Sãmedikki politihkkãriidda. Sãmedikkis mearriduvvon skãbmamãnu 27.b.2008. Sãmediggi. Sametinget. Rievdadeamit dohkkehuvvon Sãmedikki dievasčõahkkimis 6.3.2019.

Vuäppõs pannvue'kkšõs hue'neld äã'nnem da heãmmeem cõggma parlame'ntnee'kk tuãjast. Ee'ttik-kãã'dd kanslia Dnro 14/10/2018.

Lãã'ddjãnnam vuãđđlãã'kk (11.6.1999/731), 7 §

Sää'mte'gğlãã'kk (17.7.1995/974) 42 b §

Tãã'ssãrvvlãã'kk (8.8.1986/609), 7 §, 8 d §

Tuãjjstaanvuõttlãã'kk (23.8.2002/738), 28 §

Õõutverddsãžvuõttlãã'kk (1325/2014), 14.2 §